

KÖZMŰVELŐDÉS.

Az erdélyi római kath. irodalmi társulat heti közlönye.

Megjelenik minden szombaton. — A társulat minden rendű tagjai a lapot tagdíjaikért kapják. — Nemtagok részére előfizetési díj: egészévre 4 frt, félévre 2 frt, negyedévre 1 frt

Ugy a lap szellemi részét illető cikkek, mint az előfizetési pénzek a „Közművelődés“ szerkesztőségének Gyulafehérvárra a várba küldendők.

Egy kis körut Európában.

(Vége.)

Franciaország! Szivem elszorul, lelkem elfogul a fájdalomtól, kezemben remeg a toll, midőn rólád, az Egyház olyannyira meggyalázott leányáról kell, hogy a történet meghamisíthatlan igazságával szóljak! Valóban ha az isteni gondviselésbe vetett bizalmunk nagyobb nem volna, mint elleneinknek romboló dühe, kétségbe kellene esnünk a kath. egyház jelen állapotán sz. Lajos országában. Alig száműzött ugyanis 1870-ben a koronás fő, ki nem akart uralkodni egyház nélkül, s uralkodását „vallásra, igazságra, becsületre s a szenvedő emberek iránti szeretetre akarta építeni,“ azonnal lábrakapott a féktelen anarchismus, mely a még becsületes Mac-Mahon eltávolítása után a legszélő radicalismusban nyert körvonalozott kinyomatot, s jutott a legfőbb uralomra. A radicalis kormány jól tudván azt, hogy felforgató, forradalmi eszméinek a kath. egyház a leghatározottabb ellensége, míg a száműzött communardok azoknak legnagyobb barátai, két törvényjavaslatot terjesztett a képviselőház elé, melyeknek egyike a szerzetesek elkergetéséről, másika pedig a communisták amnestiálásáról szólt; s bárha az előbbi a senatus jobbjelűletén hajótörést szenvedett, az erőszakoskodó kormány által egy ósdi már erejét veszített rendelet által pótoltatott, a helyzet, tekintve az eddigi szomorú állapotokat örvendetesen javult, s van remény, hogy a szabadság ez Eldoradójának többi cantonai-ban is nemsokára véget érnek az üldözések; továbbá Németalföldön, Svéd-Norvégországban és Dániában, hol a legújabb jelentések szerint az önfeláldozó missionáriusok lankadatlan, nem gátolt munkássága folytán jelentékeny hódításokat tett a

katholicismus; valamint Spanyolországban, mely a mellett hogy szoros összeköttetésben van és él a Szentszékkal, örömet nyújt menedékhelyet a jogtalanul elűzött francia szerzeteseknek, megszivlelendő példát adván így a megliberalizált Portugalliának is, mely épen most akar egy elévült Pombal-féle rendelet alapján a francia radicalisok dicstelen nyomdokába lépni, érvényesíteni akarván amaz axiomát: „A bove majore discit arare minor.“ — Sőt kedvező és igen megörvendezhető fordulatról tehetünk tanúságot Oroszországban is. Ismeretesek, és élénk emlékezetében lehetnek még t. olvasóinknak amaz, a szakadárságot kiválóan jellemző üldözések és kegyetlenségek, melyeket az orosz despota kormány, nem kimélve a gyöngé nőket, ártatlan gyermekeket s tehetetlen aggastyánokat sem, a szerencsétlen kath. lengyel nemzetet évtizedeken keresztül, egyedül csak nyelve és vallása miatt elkövetett; midőn seregestül hullottak el kivétel nélkül a durva orosz katonák sortüze alatt, vagy hurczoltattak püspökeik és papjaikkal együtt Sziberiába, a lassan de biztosan ölbányákba. — És ma ezen állam, melynek eddig csak pusztá neve is irtózáttal tölté el jó katolikus szívét, — igen ezen állam tanácskozásba bocsátkozik a Szentszékkal a módzatokra nézve, melyekkel a helyzeten javítani akar; a pápai államtitkárt fényes rendjellel tünteti ki, s orosz nagyherczegek a pápai udvarnál tüntető ünnepélyességgel fogadtatnak stb. Nagy és mindenestre leglényegesebb része van eme gyors fordulat beálltában a kikutathatlan imádandó isteni gondviselésnek, s mély bölcseségű Helytartójanak e földön; de nem kevésbé kedvezően hatott az annyiszor életveszélyben forgó czárra ama fölfedezés és illetékes helyről jövő leleplezés is, hogy halálos ellenei, a nihilisták között, bárha erre szenvedett kegyetlenségeikért a legtöbb joguk vala egyetlenegy len-

gyel sem található. — *Confirmet hoc Deus, quod operatus est in nobis!*

De ime a láthatár újra sötétülni kezd, a mint utunkat délfelé, a narancsok hazája felé vesszük. „*Unita Italia!*“ Ez az a fülesiklandozó jelszó, melynek czége alatt Róma és sz. Péter öröksége leg-törvényesebb uralkodójától megfosztatott és saját székhelyén tulajdon gyermekei által fogva tartatik, „*sub hostili potestate constitutus*“ miként a nagy Pius magát kifejezé; ez az a szemfényvesztő lárva, mely alatt a bitor kormány a szerzeteseket szétkergeté, vagyonukat szétrablotta, s a népet elámitva most koldus tarisznyával fizet. — De ütni fog a ki-ábrándulás órája, és a cseréplábu bitor kormány ki fog kergettetni jogtalan birtokából, helyet adva a jog és igazságnak, melyet ő rutul arczul csapdosott, lábbal taposott; tért engedve a vallás és erkölcsös-ségnek, melyet ő beszennyezett, jellemezhetlenül meg-gyalázott. A pápai birtok az egyház látható feje füg-getlenségének egyedüli biztos garantiája. A ki azt megtámadja a pápa függetlenségét, Krisztus helyet-tesének szellemi tevékenységét, szabadságát támadja meg, ami büntetlenül nem maradhat; tanu rá a majd-nem kétezredéves történelem.

Albion! Az öröm és fájdalom egyenlő mér-tékben váltakozik lelkemben, midőn virágzó partjai-don kikötni szándékom. Leirhatatlan szent öröm, mennyei kéjélvezet árasztja el lelkemet, midőn leg-előkelőbb fiad- és leányaidnak, a tévely és előíté-letekből való felocsudását s az Anyaegyházba való visszatérését hallom és olvasom. A végtelen bölcsé-ségű Gondviselő iránti leghódolatteljesebb hálával veszek tudomást arról is, hogy míg a Skóthonban a kath. hierarchia csak pár év előtt visszaállított, addig a tulajdonképi Angliában az mind nagyobb és nagyobb kiterjedésnek kezd örvendeni; mert hiszen ez nem is lehet máskép, teljesülnie kell a szellemdus Bossuet amaz, az anglikán egyház fölött mondott jósszavainak: „Ily derék és a tudományos vizsgáló-dásra hajlandó nemzet ezen egyháznak tartósan hive nem maradhat, mert az ókor fölötti vizsgálódásai az első századok tanára, tehát a kath. egyházhoz vissza fogják vezetni.“*) Igen mindezen statistikailag igazolt tények és alapos reménykedések, kell, hogy mindnyájunkat öröme hangoljon. De fájdalom ezen tiszta örömünket nem kis mértékben zavarja azon szomorú állapot, melyben a kath. Irland, elnyomatva a még mindig vak protestáns türelmetlenség, és hi-

*) L. Robitsch i. m. II. k. 162 l.

deg, számító birvágy által jelenleg is sinlődik. Vilá-gosság kedvéért lássuk a dolgot egy kissé közelebbről. „Irország földje a fanaticus Erzsébeth és Cromvell idejében a kath. irektől elvétetett és „⁹/₁₀ részében protestáns angolok és skótok birtokába adatott. Az új protestáns birtokosok a roppant ki-terjedésű birtokokat magok nem mivelhetvén, az előbbi kath. birtokosoknak adták bérbe, az utóbbiak pedig kélytelenek voltak minden feltételbe bele-egyezni, ha nem akartak éhen halni, miután el voltak tiltva a városokban az ipar- és kereskedelemtől. Az ily bérlőktől a földesurak csak minél nagyobb bérlet-et szedtek, de majdnem három század óta soha egy shillinget sem fordítottak a földek javítására, gazda-sági épületek s egyéb szükségletek fölállítására. A bérlő tartozott mindenről gondoskodni; tartozott adót fizetni, a gazdasági eszközöket beszerezni, a ja-vításokat eszközölni, s a lejáratú napon a bérletöss-zeget akár volt termés akár nem, lefizetni, mit ha mostoha termés vagy más szerencsétlenségek miatt nem tehetett, kérlelhetően kiutasított a bérlet-ből, melyet nagyatyja és dédtyja is birt, s melynek árát már tízszeresen is megfizették; mert a földbir-tokos nem ismert kegyelmet és irgalmat, s nem akart várni, míg egy jobb termés idején a bérlő hát-rálékát törlesztheti. S e tekintetben még jelenleg sem állott be semmi javulás, mert a mikor Éropa többi államaiban már mindenütt behozatott az urbéri vált-ság, Irországban még mindig fennáll a jobbagyi vi-szony; minek oka egyedül abban rejlik, mert az urak a protestáns földbirtokosok, a jobbagyok a kath. irek.“*) Sed dabit iam Deus his quoque finem. A megindult ir mozgalom, mely a mint az egy valódi kath. népről feltehető jogos korlátok közt fog ma-radni, meghozza a szegény elnyomottakra is az igaz-ság diadalát.

Ime sok örvendetes, de annál több elszomorító észleleteket teheténk rövidke körutunkban. A kath. egyház állapotát nem mindenütt — s különös épen a kath. államokban — találtuk a legrózsásabbnak. Mély fájdalommal tölti el keblünket az a fékvesztett üldözés, melynek a catholicismus több-lyt ki van téve. Csüggedniük azonban nem szabad; mert bir-juk az isteni Mesternek ígérését, mely hogy nem hiu-sulhat meg, sőt hogy valaminth eddig, ugy ezután is, a legkétségbeejtőbb körülmények daczára is érvényre fog emelkedni, arról az isteni csalhatatlanság jelle-gén kívül a Keleten derengő, s az igazság nap-

*) L. „M. K.“ 1880. jan. 12. sz.

jának ujbóli felragyogását hirdető hajnalfény sem enged egy perczig is kételkednünk. Csak részünkről ne hiányozzék ama két lényeges föltétel, mely a jó siker egyedüli biztosítóka: Ora et labora.

Oriens.

A csikmegyei papság emlékirata.

Nagyméltóságú miniszter ur! Kegyelmes! Urunk! Az Alcsik- és Kászon eseres-kerületi rom. kath. papságnak koronagyűlésileg megbízottjai fájdalommal, sőt a megilletődés sajnos érzetével kell panaszosan jelentenünk, miszerint Csikmegye tisztán katolikusokból álló közigazgatási bizottsága 1879. decz. 8-án, tehát a katolikusok egyik legnagyobb ünnepén, Csikszeredában tartott gyűlésének 504 sz. alatt kelt, egész Csikmegyére kiterjesztett jegyzőkönyvi határozatával az iskolásgyermekekre nézve a vallásos érzelem ápolását körrendeletileg korlátozta, hogy ne mondjuk — eltiltotta. E lefelé haladását megtámasztja a csik-szentmárton-járási szolgabírósnak jól kigondolt kezdeményezéséhez, ki a járási orvos tanácsára 1879. nov. 4-én 3879 sz. rendeletével csendőrökkel tiltá el a templomlátogatásától az iskolásgyermeket; s e tilalmát okt. 15-től ápril hó végéig — évenként tehát csaknem az egész szorgalmi időtartamra kiterjeszté. Volt azonban a közigazgatási bizottságnak annyi belátásosabb tapintata, hogy a szentmárton-járási szolgabírósnak fukarul mért naptári megszorítását, egy pár héttel megtoldotta: megengedvén a templomba való járást a 14 éven alóli gyermekeknek évenként októbertől nov. 15-ig, és márczius végétől egész nov. 15-ig. És az engedélyt adományozta minden kivétel nélkül; nem bizonyos időre, hanem évenként; nemcsak a mindennapi, hanem az ismétlőiskolások részére is. — És ez engedély, ki a csiki viszonyokat ismeri, minden kedvező látszata mellett, egyenlő azon jól kiszámított tilalommal, mely végleg elzárja a serdüelő ifjuságot a templomba való járástól. Ugyanis az iskolai év októberben kezdődvén, már a második hónapban, midőn az oktatással rendes kerékvágásba jöhetünk, a templomozástól fölmentetnek s csak ápril havában engedtetik meg kegyesen, — mikor már a nagyobb gyermekek a legszigorubb fegyelem mellett is, kezdnek az iskolából kimaradozni; sőt az ismétlőiskolát helyi körülményeink miatt, be is kell zárni. Ápril végétől 20 napra beáll a vizsgák ideje, s ahogy az megtörtént, a zuglegeltetés mindkét nemű iskolásgyermeket kilopja a falukból, s mint valami deportált szánandó teremtményeket egész októberig távol tart a szülői tűzhelytől, távol a templomtól — iszonyu rovására az erkölcsei életnek.

E sértő s ily alapon később még a 14 éven felüliekre is kiterjeszthető rendeletét ekkép indokolja a közig. bizottság: „Tudva lévén az, hogy a megyénkben a hosszú és zord téli idő alatt a hőmérsék nem ritkán 20—30 R. fok között ingadozik fagyponat alatt, s hogy ily nagyfoku hidegben a többnyire gyenge öltözettel ellá-

tott iskolásgyermek a templom és temetési szertartások alatti hidegben állással életveszélyes megbetegedéseknek lehetnek kitéve annyival inkább, minthogy a járványos toroklob a megye területének egy részén ijesztő mérveket öltött...”

Nagyméltóságú miniszter ur! Mielőtt a közig. bizottság e rendeletének helytelen föltevésen alapult — így méltánytalan, következtetlen, jogellenes s végrendményében az állam és vallásra nézve veszélyes mi-voltát kimutatnók; szabad legyen a rendeletet kiindulási sarkpontjának kiskorúságában föltüntetni.

Nem mondunk nagyot, mikor azt állítjuk, hogy ma minden valamirevaló laikus is tisztában van avval, miszerint a toroklobnak okozója sem nem a hideg, sem nem a templomba való járás. Nagyobb bizonságul álljanak itt egyik országos hitű szakorvosunknak sorai: „Kevés azon fertőző betegségek száma, melyekről ma már nem tudnók biztosan, hogy mi okozza azokat; ezen kórok okait általában mikroszkopi kicsinységű élő lényekben ismertük meg. De azon fertőző betegségek okai is, melyekre vonatkozólag ismereteink ennyire még nem haladtak, k ó r a n y a g i természetűek. Nem kozmikus befolyások, nem a csillagok járására, nem üstökösök, nem a meteorologiai viszonyok, nem a magnesség vagy az electromosság változásai okozák, hogy az ember megbetegszik, difteritiszbe, hágy-mázba, kanyaróba, himlőbe, cholérába, pestisbe stb. esik; hanem valamely a n y a g: mely kívülről jut testébe.

Nem sajnálatra méltó körülmény-e tehát az, midőn egy szakemberekből és komoly férfiakból álló megyei bizottságot fejestől, tagostól és mindenestől rászed egy szolgabíró s mindannyiát egy járási orvos!

Nagyméltóságú miniszter ur! A dolog ilyenén logikai egymásutánjának természetéből önként kínálkozott folyománya könnyűvé teszi nekünk fennjelzett állításainkat részletes érveléssel bebizonyítani:

1. A megyei közig. bizottság ugyanis azon föltevésből indult ki, mintha a szentmártoni szolgabírói járásban azon eset fordult volna elő, hogy az iskolásgyermek téli nagy hidegben is a templomba-járársra és a temetési szertartásokon való megjelenésre erőszakoltattak volna; de nem mondja ki, hogy ez eset melyik községben történt és mily uton jutott annak tudomására? — Az ilyen föltevés mindaddig, míg az eset tisztán bebizonyítva nincs, helytelen föltevésnek marad, mely magába zárja a méltánytalan eljárást is. Mert az alcsik-kászonkerületi papság, mint az itteni hitközségi iskolák igazgatói mindenkor tudtak alkalmazkodni a rájuk bízott népiskolák körüli teendőikhez, ugy az 1868-iki 38. tczikk — mint a magas püspöki szabályrendeletekhez. A multban mint a jelenben dicsekvés nélkül bár, de önérzettel mutathat a népiskolai hazafias és humanus nevelés körül tett fáradaimaira; s egyetlen tagtársáról sem teszi fel, hogy képes volna róla a legszigorubb vizsgálat is kideríteni a fennidezett inhumanus eljárást. Miért is mélyen sajnálja, hogy a közig. bizott-

ság egy-két embernek személyes torzsalkodási viselkedésétől engedte vezetetni magát; s mielőtt az állítólagosan megtörtént eset valódiságáról biztos meggyőződést szerzett volna oly kérdésben, mely nem is tartozik egészen hatáskörébe, ily az egész papságot vádoló, méltánytalan határozatot hozott.

2. De e határozat következetlen is; mert a hol a járványos toroklob nagy mérvben uralkodott, ott a jó közigazgatás követelte, hogy az iskolák bezárassanak; következésképp az ily iskolákból a tanoncok a templomba sem vezettethettek. Vagy ha a templom hidegétől tételeztetik fel, amint fel is tételeztetett a járványos toroklob; a közigazgatásnak gondoskodnia kellett volna, hogy a gyermekeket az iskolába menet és jövet a csattogó hideg kikerülje; igen arról, hogy a szegényebb hajlékokat fával láttassa el, melyeket a szegény család-atyák hátukon hozott nyers ággal fűtögetnek, mely fűtőt igen, de meleget nem terjeszt. Vagy tán csakis a templom hidege van tele kóros anyaggal s azért kell visszariaszítani az ártatlan gyermekereget e szent helytől, hol az Üdvözítőnek naponta hangzik ez isteni gyöngéd szeretetteljes hívogató szava: „Engedjétek hozzám jönni a kisdedeket?” — E határozat továbbá nemcsak következetlen, de

3. jogellenes is, mert szem elől tévesztette, hogy az 1868-iki isk. törvény a hitfelekezeti iskolák igazgatását az illető hitfelekezetekre bizza, „s annál fogva meghagyja a kath. egyháznak azon jogot, melylyel az természeténél fogva különben is bír, hogy a törvény-szabta javításokat s újjászervezést maga eszközölhesse, teljesítse és végrehajtsa.” Püsp. körlevelé sz. 2150—1869.

Jogellenes ez eljárás, mert figyelmen kívül hagyta, hogy a templomlátogatás kizárólagosan az egyház belügye, s hogy a legjobb nevelészet munkák, s köztök a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumtól segédkönyvül ajánlott Mennyei „Neveléstana“ (II. kötet, 9. l.) a templomlátogatást az iskolásgyermekekre nézve is kötelezőnek mondja; s csak az illető plébánost ismeri jogosnak arra, hogy téli időben, nagy hidegben azon kötelezettség alól a gyermekeket fölmentse.

Jogsértő ez intézkedés azért is, mert a lelkészek és tanítók a törvény szerint tagjai a községi egészségügyi bizottságnak; s vajjon kérdezte-e meg ez ügyben a megyei közig. bizottság vagy bár a szentmártoni járás szolgabírája azon névtelen község egészségügyi bizottságát, papját vagy tanítóit?

A törvényhozást, — midőn a lelkészeket és tanítókat az egészségügyi bizottság tagjaivá rendelte, bizonyára nem azon szándék vezérelte, hogy „de nobis sine nobis“ a' ár egy szolgabírói hivatal, akár pedig a megyei közig. bizottság, holmi alaptalan információk nyomán határozhasson.

De a jogsértő végül azért is ez intézkedés, mert hasztalan olvassuk ismételve át az 1868-iki VI. és XXVIII-ik tczikkeket; azokban sehol nem találjuk fel, hogy a megyei közig. bizottságnak csak legtávolabbról is jog adatnék valakit a templomlátogatás kötele-

zettsége alól évenként fölmenteni. Nem látjuk azokban azon eljárás igazolását sem, hogy a hitközségi iskolaszéki elnökeket — lelkészeit érdeklő határozatairól, egyházi főhatóságunk mellőzésével, egyszerűen csak a községi előljárásságok útján értsen. Végre

4. nagyméltóságu miniszter ur! Csikmegye közig. bizottságának e határozata teheredményében az állam és vallásra nézve veszélyes elveket hord magában.

Korunk egyik nagy tudósa így szól: „Vizsgáljátok az időt; az idő könyv, mely szemeinket fölnyitja és olvasni kénytet: mit más könyvek nem tesznek; és kénytet érteni, mit más könyvek még kevésbé tesznek.“ Igenis vizsgáljuk az időt s merítsünk tanulságot az egymást kergető események intő jeleiből. — Mindenki tudja, hogy a radicalismus régi, egyenesen kijelölt céljában fekszik a világot dekatholizálni azokból, hogy minden fennállót felforgatni lehessen. Azért mondá 1789-ben május 5-én a nemzeti gyűlésben Mirabeau: „Akarjátok a status-állományt felforgatni? Először Franciaországot kell dekatholizálnotok.“ A nemzetnek — írja Raynal, mely szabad akar lenni, a ketős, tudnillik egyházi és világi igát kell előbb levetni.“ Azonban az e célra törekvő radicalisok elég okosak voltak belátni, miszerint a katholicismus erőszakos eszközök által ki nem pusztítható. Más nevezetesen erkölcsi eszközök után kellett látni, melyek már nem tét, vagyonát, életét; hanem lelkét, szívét ragadnák ki a hívőnek: kiszakítva őt egyházának anyai kebeléből. Ily eszközökül a sajtó és iskola tekintetett. Az encyclopaedismus szelleme csakhamar átlengte a sajtót; de ez is egymagára céljuk elérésére tehetetlennek mutatkozott. Az „iskola“ lón tehát a jelszó. Ezt kell elfoglalni — szolt Voltaire s innen az „infamist“ kivetni: és a győzelem miénk.“ Az ige ki volt mondva; s annak hősei, mikép ezt naponként érezzük, elég erélylyel és bátorsággal bírnak semmi akadályoktól vissza nem retteni. Ők egyszer fölítették magukban az iskolát meghódítani, s azokban az egyháznak papokat, a társadalomnak anyákat, a királyoknak tanácsosokat, a fejedelmeknek mestereket, az egyetemeknek mestereket, az egyetemeknek professorokat, a falusi iskoláknak tanítókat az ő szellemökben nevelni. Mindenekelőtt valamennyi ez idáig elt, de leginkább katolikus, nevelést meg kellett aláznai, s ugyszólván erkölcsileg banquerottá tenni. A radicalismusnak e szelleme nem tagadta meg korunkban sem természetét; de sőt ketőtötetett erélylyel cultiváljon felforgató irányát a tetzesetős szabagköművesség és liberalismus czége alatt. Példa rá Franciaország, Belgium és Olaszország — hogy többet ne említsünk. Ahol még eddig meg nem taphoshatta a koronákat és az egyházat, azokra elég nyájas szenvelgőleg az aláaknázást mértani szabatossággal megtette a kedvök szerint rendezett hitetlen iskolákban, a melyekből kikerülteknek tényeikből, egész maguktartásából ezek olvashatók: A hitetlen ember erkölcs, jóság és jellem nélküli teremtmény; kinek egyedüli életszabálya — szenvedélyei; törvénye nemtelen

hajlamai; tanítója meglődült vágyai; féke a hatalmasabbak félelme; isteni saját maga. Törvénytelen siheder, ki törvényesítve érzi magát minden roszbán; hűtelen barát, mivel embertársait úgy nézi, mint egy különös és véletlen egyesületnek — csakis az ő önző, hasonlós érdekeinek számára termő gyümölcsfákat. Ő egy kegyetlen, durva tanító, mivel meggyőződése az, hogy az a leghatalmasabb és legboldogabb, kinek legtöbb kincse van. A legiszonyatosabb bűn és a legragyogóbb erény szerénte egy, mivel az örök megsemmisülés tüstént egyformásítja az igazságot és gaszágot — és örökre eltemeti a borzalmas sir üregébe. — Ha a vallástalan sajtó és iskola már idáig is alapjában megmogzatta a vallás által megszentelt törvényes rendet; mi lesz még akkor, ha egy harmadik eszköz is támogatólag lép föl mellettök? Értjük a templom elzáratását az iskolásgyermekek előtt: — akkor az „aetas parentum pejor avis, tulit nos nequiores“ borzasztó színben jósolja a ránkkövetkező: „mox daturus progeniem vitiosiorum.“

(Vége követk.)

Czuczor Gergely hőskölteményei.

Tanulmány Dr. Fülöp Adorjántól.

(Folytatás.)

Negyedik műve „Hunyad“ lett volna, ha bevégi vala. E műnek megírásához nagy készültséggel fogott. Beutazta a helyszínét, hogy magának még a hely festéseiben is képet szerezhessen. Hogy lássa s annál több lelkesedéssel zenghesse azokat a helyeket, az e helyeken történt eseményeket, melyek örök emléküvé tevék a nagy Hunyadnak nevét.

E műve félben maradt, mert kortársai az epost időszerűtlennek mondák. Töredékekben maradt fenn; tartalomra egymással összefüggnek. Az egyes darabok rövidségében hézag van, a mennyiben nincs mindenik teljesen kifejtve, s nem is önálló ének lett volna mindenik, hanem némelyike egy-egy közbe szótt episod.

Egy valóban nagyszerű darabnak egy pontra törekvő gyönyörűen kivitt részletei, melyben nem tudhatni, hogy azt a haladást bámuljuk-e, melyet Czuczor e töredékeiben előbbi darabjaihoz képest tett, s általában tekintve, mint egy nagy epos előrészét; vagy azt a könnyebben folyást vers tekintetében, kevésbé erőltetettséget a nyelvben, az egyes részeknek valódi szépségét, úgy önmagukban tekintve, mint többi darabjaihoz hasonlítva. Czuczor igazi epicus; leghűebb kifejezője ennek Hunyad. s ezt nagyon természetesnek találom. Amazokat a pillanat lelkesítő hatása alatt írta, szép költői tehetséggel s Botondban oly alakot tüntet élénk, mi arról győz meg, hogy nagyon is bele gondolta magát ősi erőre nyers, de erkölcsökre, isten és nócultusra, szelidebb, nemesebb korba. Az „Aradi gyűlés“ben találunk különösen kiemelendő vonásokat, de ez a „Hunyad“ a tanulmánnyal összekapcsolt tartós lelke-

sedettséggel szülötte, mely korban, mint az akkor élő, tudott mozogni. Mutatja ezt különösen a gépezetnek használása, mely nála úgy jelen meg mint Zrinyinél s mint másnál többé nem. A kor egyes divott szokásainak leírása; azon kornak megfelelő egyes eszmék elhíntese, — mint például Korog viadalába, midőn neje s leányáért szintén kettőt végez ki. Szép erőteljes romantikus színezet, élénk szemléltető festéssel, mi mutatja, hogy valóban azon korszellemében dolgozott volna. Hogy csakugyan így van, érdekesen tűnik ki még hasonlataiban is. Az ősie, s népies levén. hasonlatai is ilyenek.

Ezek Czuczor hőskölteményei főbb vonásokban. Fény- mint árnyoldalait egyaránt kitüntetém.

Tekintsük közelebbről képeit. A hősköltő képeit tárgya erőteljesebbé, hatásosabbá, színezetebbé tételére használja. Rendesen nem kis erejét veszi igénybe a költőnek, mert a képeket (metaphora, allegoria) nem annyira feltalálni nehéz mint a felalátat helyesen alkalmazni bajos. Egy kell alkalmazni, hogy míg egyrészről nagysága által a tárgyat emelje, másrészről szemléltetőbbé tegye. Elengedhetlen, hogy e képek konkrétak legyenek, csak is ezzel függvén össze a szemléltetőség. A mint teszi ezt a költő, oly mértékben tesz hatást is.

Czuczor képekben nagyon gazdag, s a mily gazdag oly eredeti.

Képeit pedig a kimeríthetlen természet s a mindennapi életből veszi. Czuczornál, mint művei irányán, nyelvezetén, úgy képein is különösen kitetszik a népies irány. Mert mily szellemű, mily irányu működésében a költő, nagyon természetes, hogy képei is ilyenek legyenek.

„... valamint ha botoltad vassal az ép füz
Lombját, több sarj hajt ki helyette s bujábbra te-
nyész el;

Ugy annál többen tódultak a viadalra
Szászai Henriknek...“ minél inkább aprította azt
a magyar. (Augsb. ütk.)

„... még azt sziszeged, hogy lész vezetője ha-
dunknak,
S hogy farkasra juhot, vagy bizzunk ebre szalonlát?“
(Aradi gyűlés. 41. lap.)

„Mint hajtókörbe kerített
Róka sereg, mikoron nincsen menedéke sehonnan,
S dermedező vadüzöknék várja be onját:
Ugy remegett Lämpért.“

(Aradi gyűlés. 63. lap.)
(Folyt. köv.)

T Á R C S A.

Dr. M. I. emlékkönyvébe.

(1879. 16/7)

„Irjon sok verset!“ mondá, a midőn a szekérre
Fölkapván magamat, párnapi utra kelék.
Emberi létünk is nem egyéb egy kis, rövid utnál;
Kezdeté a bölcső, itteni vége a sir.

Kis, rövid ut a bizony! Két, három arasznyi a hossza,
S még is ezernyi ezer sok baja nemde gyötör?
Gyötri pediglen a baj egyaránt a királyt, meg a koldust;
Ennek a bot s annak a koronája nehéz.

S mert örömünk csak csepp, s poharunk teli töltve
ürömmel:

E föld a siralom völgye nekünk igazán.
S még is a szív remeg és mindég itt élni szeretne;
Néki csak egy keserű: halni sehogysem akar.

És ezokon létét meghosszabbítani ohajtván,
Mint hajhászsa szegény a tudomány mezején
A füvek ismeretét, legtöbbrre becsülve az orvost!
Mert csak is ez képes nyújtani a napokat.

De a midőn ezt így vallo s Önt orvosaink közt
Első sorba teszem és tisztelem éles eszét:
Hányszor hát sikerült a halált elodáznia — kérdem —
Nagykörű és alapos ismeretével, Uram?

Egy szó annyi tehát mint száz, ki a földi göröngyhöz
Szit s tapad, az gyáván tölti be itt a helyét.
Hisz magasabb rendnek lévén tagtársa az ember,
Szébb s nemesebb földadat része, mely égre mutat.

A haza s emberiség, az erény s szeretetnek ügyében
Éltél áldozatul hozni: ez illeti őt.
És valamint, a ki ezt szívesen megtenni mulasztja,
Gyáván s özőnleg földre konyitja fejét:

Gyáva az is, ki midőn ezen élet terhei nyomják,
Égi hívás nélkül, mint szökevény menekül.
Két utat ismer hát a keresztény bölcs e világon:
Tenni, ha tenni lehet; tűrni, ha tűrnie kell.

* * *

Imhol a vers, hogy sok, magam is látom szemeimmel,
De hogy egy uttal jó, senki se mondja nekem.
Csak kedvét töltém, jó szomszéd Ur! amaz élczért,
Hogy minapon többnek versfaragóul ajált.

Irta Tiel.

A várostól a várig.

(Karczolat Gyulafehérvárról).

(Folytatás).

Áthaladván a vár felé törekvő fason sétád egy
hasbalökésen végződik; néhány neveletlen tuskó ugyan
is beretvafoknál jóval nagyobb távolságban egymástól
— utonálással foglalkozik, megrogzött rosz szokásuk a
boxirozás levén; megütődve tapasztalod, mily találé-
konyak annak demonstrálásában, hogy ez az ut nem
igavonó barmok, hanem embereknek van szánva.

Itt volnánk tehát a vársáncz mellett. Az egész
gödör sánczfogságra van ítélve, florája és még tán fau-
nája is csak úgy rejtve nőszik; itt-ott ingatag jellemű,
ág- és levelekből nyakig kivetkezett pálmafák (?) le-
gyenzik a vár oldalát. — Laikus főt csóváiasba hozna

bizonyos fenyü fajnak acclimatizálódási képessége, mely
épen e sáncz talajához alkalmazta magát, pedig csak
egy kicsivel kell valakinek orránál tovább látnia; hogy
belássa, miszerint historiát megelőzött kor czölöpépít-
ményeivel van dolga, melyeket a földforradalmak hegy-
gyel felfelé fordítottak, s meglehetősen karban tart fenn
a történelmi műemlékek kegyelete arra, hogy ha valaki
letántorodnék az igaz utról, akár a menyei (chinai)
birodalom törvénye szerint, a karóba-huzást biztosítsák.

A sánczot egy faalkotmány hidalja át,*) melynek
még sarka is van, mint egy egércsapatónak; tul tesz
ez Achilles sarkán, mert csak rozsdafog által sebesít-
hető meg, melvet ez fel is használt egy évszázad nyi-
korgását halmozva benne. Ha olvastál lovagvárakról:
megesküszöl rá, hogy e hidat még fel is lehet huzni:
rálépnél, de ki tudja nem rándítják-e meg odabenn a
lánc végét?

Hátha egy Herder Cidje, egy Göthe Berlichingeni
Götz-e, vagy épen Bucsánszki Stibor vajdája fészkel e
lovagvárban? S ha még elég előrelátó vagy észrevenni
a hidon tul leselkedő őrszemét, a szuronyukkal egy
rovatos támlára könyökölt hátultöltöket: mint jámbor
szándéku békés polgár kitérsz és tovább haladsz más
utat keresendő a várba-jutásra.

Szépen megkerülöd utadba döfött szarvát egy kifli-
alaku földhányásnak, a melynek is circum, circa, cis,
circiter extrája rhebarbara nélkül eszközli a hányást
az önkivületbe jött szemlélőben, levén itt izraelita élel-
messég által még idáig ki nem zsákmányolt guano-
telep, melynek azonban eredetét ornithologusok még
nem döntötték el. E Holdhegységnek mellső horpadá-
sába mélyed egy barlang, a barlangi majom itt volt-
ságának kétségtelen nyomaival, míg háttere a mélyre-
sülyedés szomoru példáját nyújtja; az australian méreg-
völgy csontjainak ugylátszik, itt egy fiók coloniája
telepedett meg, a környék elhult állatai itt szokták ki-
mutatni foguk fehéret. Valóban egy palaeonthologus ez
özönvizi hordaléksontokból akár vödörszámra elégit-
hetné ki tudományszomját. (Folytatás köv.)

Kisebb közlemények.

A „szebenmegyei rom. kath. tanítóegylet“ évi jelentése.
Irta és 1880. okt. hó 27-én 28-án tartott közgyűlésen
felolvasta Szász Károly egyleti jegyző.

(Folytatás).

Igen tisztelt közgyűlés! 1879. december 29-én tar-
tott közgyűlés 12 határozata alapján már f. é. január
első napján Szász Károly vezetése alatt Orelt Lajos és
Dománjancz Péter tagtársakból álló küldöttség kérte
fel Gyula-Fehérvárt kegyelmes főpásztorunk ő nagy-
méltóságát egyletünk fővédnökségének kegyes elvál-
lására. Ő nagyméltósága a küldöttséget szeretettel-
jesen fogadván, f. é. febr. 3-ról keltezett 320 számú ma-
gas leiratában egyletünk működésére és hasznos mun-

*) Most az egykori fahid földhid építése által meg van
kisebbitve; a czölöpek pedig már el vannak távolítva. Szerk.

kalkodására Istentől bő sikert kívánva, az egyesület fővédnökségét elfogadni, s ennek jeléül pénztárunk alapjának megvetésére 50 az ötven osztr. ért. forintot kegyeskedett adományozni, mely összeget a választmány külön feliratban, valamint hírlapok útján is megkösönve, takarékpénztárba helyezett gyümölcsözés végett

Alapszabályaink egy-egy diszpéldánya megküldetett főmagasságu Haynald Lajos bibornok-érsek ő Emintájának valamint a nagy. vallás- és közoktatásügyi magy. kir. miniszter urnak is. Ő Eminentiaja fejezé ki örömét egyesületünk megalakulásán, s annak működésére ezer áldást kívánt.

Igyekezett a bizottság az egyesület tagjai számának szaporítására nézve minden kedvező alkalmat megragadni. Ezen az alább látható kimutatás szerint igen szép eredményű működésünknek sikerét nagy részben a vidéki igen tiszt. lelkes tagtárs urak buzgalmanak köszönhetjük. Különös buzgósággal karolta felügyeinket mlgos és főtisztelendő Markovich Jakab esperesplébános és gymn. igazgató ur, ki noha más egyházkerülethez tartozván, 13-ad magával sorakozott egyesületünk tagjai közé.

Igyekezett a bizottság hazánkban már virágzó anitőegyletekkel is társviszonyba lépni, s ezeket közérdekű törekvéseink támogatása, valamint nevezetesebb határozatainknak velünk való közlésére megnyerni, s a kath. néptanítók közt létrejövő szorosabb szövetség és testületi közszellem kifejlődését elősegíteni.

E czélból mindjárt a közgyűlés után tudattuk több tanítóegylettel egyesületünk megalakulásának tényét. A fővárosi tanítóegylet fel is szólította egyesületünket az országos szövetség létesítése iránt teendő nyilatkozatunkra, hasonlóan megküldötte a kolozs megyei tantesület a tankönyvek revisiója tárgyában a nagy. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszteriumhoz intézett emlékiratát. — A csik megyei általános rom. kath. tantesület kezdeményezésére egyesületünk is csatlakozott azon eszméhez, hogy egy erdélyi rom. kath. tanítószövetség alakuljon. A Gyula-Fehérvárt tartandó alakuló gyűlésen Szánthó Mihály és Baráti János tagtársakból álló küldöttséggel határozta egyesületünket képviseltetni, de az alakuló gyűlés megtartása s így a szövetség létrehozása is jobb időkre halasztatott.

Gondja volt a bizottságnak arra is, hogy egyesületünk által kifejett munkásság főbb mozzanatait a vidéki tagoknak s a népnevelésügy iránt érdeklődő közönségnek tudomására hozza. — Készséggel közlék tudósításainkat és közleményeinket: az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat közlönye a „Közművelődés“, a „Néptanítók Lapja“, „Magyar Korona“, „Magyar Polgár“ és „Hermannstädter Zeitung.“ (Folytatás köv.)

— „Miképen én kiválasztottalak titeket a többi népek közül, úgy választátok el ti is a tisztát a tisztátalanoktól.“ Így szólott egykor Isten Mózes által az ő kiválasztott népéhez, mely szavakkal a tisztát és tisztátalan eledelekről szóló mózesi törvényeknek alapja vettetett meg. — Ezen megkülönböztetésnek

kétféle oka volt: természeti és jelképi. Természeti oka részint magában az állatnak undort gerjesztő vagy élvezhetlen benső tulajdonságában, részint pedig a meleg éghajlatnak a zsiros eledelek megemésztésére akadályozólag befolyó körülményeiben rejtett, (e szempontból pl. megtiltva a zsidóknak a sertéshús élvezete). Jelképi okát pedig a fennidézett szavak fejezik ki, melynélfogva a tisztá állatoknak a tisztátalanoktól való megkülönböztetése jelképezte Izrael népének a többi bálványimádó népektől való elkülönzését. De miként minden fegyelmi törvény ama jogi szabály szerint „cessante causa cessare debet etiam lex,“ csak addig maradhat érvényben, míg az ok, mely annak hozására alkalmat szolgáltatott meg nem szűnt: úgy eme mózesi fegyelmi vagy jobban mondva szertartási törvények sem lehettek örökérvényűek, hanem az okok megszűntével ezeknek is hatályon kívül kelle helyeztetniök. Már pedig ezen törvényeknek fenkifejtett jelképi oka az egész zsidóságra nézve megszűnt akkor, midőn a nemzetek nagy Apostolának ama mély értelmű, jelentős szavai elhangzottak: „In Christo Jesu non est Judaeus neque Graecus, sed omnes unum sumus in Christo“, vagyis midőn az ő-szövetség particularismusa által az emberiség két osztálya között emelt válaszfalat, az új szövetségnek az egész emberiséget átkaroló universalismusa ledöntötte. A természeti okok pedig hasonlóan részben megszűntek a zsidóság azon részére, mely a szétszóratás után, a nehezebb eledelek elviselésére kedvezőbb éghajlatra jutott, s több megtiltott állatnak élvezhetőségéről a tudomány által felvilágosztatott. Miert is az ezen okokon alapuló törvények is eo ipso elvesztették kötelező erejüket. — Melyek így lévén, nagyon furcsán hangzik, midőn azt kell olvasnunk, hogy egy közelebb tartott rabbigyűlés rendeletet adott ki az összes magyarországi zsidósághoz, melyben megtiltja az cikória pótlékkávéval való élést, mivel annak gyártásánál disznósírt használnak. Ezen gyűlés alkalmával pedig egy gyöngébb lelkiismeretű rabbi azon kérdést vetette föl; hogy: tekintettel ama körülményre, miszerint a gabna aratása- és cséplésekor a szalonnával élő munkások zsírja izsadságképen gyakran összevegyül a szemmel, nem lesz-e ennek folytán a buza, rozs, kukorica stb. tréfi vé, (vagyis tisztátalanná), s ennél fogva nem lenne-e szükséges elrendelni a zsidóknak, hogy keresztény munkások előállított gabnát ne vásároljanak? Mire a gyűlés a következő határozatot hozta: „a keresztény munkások veritékes zsírja nem disznósír, tehát a gabnát nem is változtatja az át tréfi vé.“ — Jó izűt nevetethnénk az efféle határozatok s indítványok fölött, ha a dolognak nem volna egy kissé komolyabb háttere is; ha nem kellene ugyanis mindezekből újra és újra meggyőződnnünk arról, amit sz. Pál apostol az ő szokott mély bölcseségű belátásával a következő szavakban fejezett ki: „Mind e mai napig midőn Mózes olvastatik, lepel van az ő szívökön.“ (2. Kor. III. 15.)

Irodalom.

— **Irodalmi jelentés.** „Az esztergomi főegyház kincstára“ című kiadványom két részből: mintegy 8 – 10 diszes 4-ed rétvű ivnyi vastag velin-papírra nyomott szövegből és 55 hasonló carton lapokra huzott fényképből álland, melyek ugyanazon nagyságu műfelvételekben tüntetik föl a kincstár műdarabjait (közép- és ujabbkori zománcozott arany és ezüst egyházi ötvösművek, régi és ujabb szövetu öltönyök, codexek s egyéb paramentumok), a melyekben az ő eminenciája által kiadott munkához vannak mellékelve.

Az egész munka öt – 11 fényképi táblából és szövegből álló — füzetre osztva, füzetenként 10 osztr. ért. frtért rendelhető meg alulírott kiadónál. Megjegyzem, miszerint az I. füzet megrendelése a többi 4 füzetre is kiterjedő kötelezettséggel jár. Kérem a t. megrendelőket, hogy legalább jövő januárhó 31-dikéig bezárólag alulírott nál (Esztergom) jelentkezni sziveskedjenek, hogy a nyomatandó példányok száma iránt magamat eleve tájékozhassam, annál is inkább, mert az első füzetet már jövő februárhó elején szétküldeni ohajtom. Esztergom, 1880. december 28. Beszéd es Sándor, fényképész, kiadó.

— **Előfizetésre való felhívás** ily című könyvecskére: „Nóvember Hava“, a tisztítóhelyen szenvedő lelkek emlékének szentelve. Irta Dosenbach István Jézus-társasági atya. Német eredetiből fordította: Dr. Lessenyey Ferencz, szatmár-egyházmegyei áldozár, papneveldei hittanár. Jelen könyvecske feladata a tisztítóhelyen szenvedő lelkek javára szolgáló ájtatosság terjesztése, hogy egyrészt az ott visszatartott lelkeknek szabadulást szerezzünk, másrészt saját üdvünket munkáljuk. „Akarod ember, hogy az Isten könyörüljön rajtad? Ugy iparkodjál a tisztítóhelyen szenvedő embertársadon könyörülni“, mondja sz. Ágoston. Az üdvözítő pedig így szól: „A mily mértékkel mérték, visszáméretik nek tek.“ Mát. 7, 2.

Felette kívánatos, hogy jelen könyvecskét, mely az eredetiben 17 ivte terjed, 16 rétvben, minden olvasni tudó keresztény kath. ember megszerezze: mit hogy annál könnyebben megtehessenek, a legcsekélyebbre szabta szerző annak árát, t. bermentes postai megküldés mellett 60 krajczárra. Áldozároknak a fennemlített áron kívül 3 szentmise intentió szives elvégzéseért is, ugyancsak bermentes megküldés mellett, szolgál.

A megrendelések f. évi márczius végéig Szatmárra dr. Lessenyey Ferencz, papneveldei hittanárnak küldendők, ki ezenkívül megküldi az általa fordított: „Kath. alapelveken nyugvó, általános szentírási magyarázattant is 1 frt 50 krért v. intentió elvállalása mellett.

A napi események köréből.

— **Hálanyilatkozat.** Már négy év óta használhatlan állapotban heverő kis orgonánk kijavittatását a kir. kincstárból, mint patronustól, hasztalan várva, alatt irt 32 frt alamizsnát gyűjtöttem, s minthogy a költségvetés 76 frtra rugott, a hiányzó 44 frt előállításán tündötünk. Azonban alig értesülvén érről Erdély jöttetekben tündöklő Főpásztora — sajtójából azonnal a hiányzó részt kipótolni kegyeskedék. Miért a nyilvánosság terén is mélyen érzett hálánkat nyilvánítjuk, — esedezve kérvén a jó Istent, kinek dicsőítésére fog kis orgonánk kijavittatni, hogy ő Exeja drága egészségét gyarapítani s még drágább életét nyujtani kegyeskedjék, hogy a centenarinmot is betölthetvén főpásztori botjáról bérczes kis hazánkban ősi vallásos intézményeinkre jótékonyan lövelhessenek szét a sugarak hosszú években keresztül! Offenbányán, 1881. január 28-án. Páskó Antal s. k. plébános, Eibl Gusztáv főgondnok, Lázár Kristóf algondnok, Wach Mátyás t. bányaigazgató.

— **Dr. Kutschker Rudolf** János bibornok, bécsi herceg-érsek f. évi jan. 27-én szélhűdésben elhunyt. Temetése jan. 31-én ő felségeik és az udvar jelenlétében nagy reszvéttel és ünnepélyességgel ment végbe. Az ő. v. f. n.!

— **A népszámlálás** eredménye vidéken Zetelakán van 3172, K.-Keményfalván 546, Fenyéden 466, Méréfalván 1221 lakos.

— **Hármas ikrek.** Zetelakán f. é. január 12 én egy fiatal napszámos fiatal neje három iker gyermeket szült; mindhárom megkereszteltetett ugyan, de még az nap meg is halt.

Szerkesztői telephon.

— **Szászsebes.** Uraim! nem vagyok méltó. — Különb. ben szives üdvözet. O—s.

— **Hajdan és most.** Némi javítással jönni fog.

— **P. J. Kolozsvár.** A dolgozat beválik, szivesen lástott vendég.

— **B. D. Sárpatok.** A pénztárhoz intézett kérdésre csak akkor felelhetünk, ha nyilatkozik aziránt, hogy ezután is mint rendes tag akar-e működni s így az évi 2 frt tagdíj mellett még a köteles dolgozatot is beküldeni vagy átlép a pártoló tagok sorába 5 frt évi befizetéssel, de a dolgozat kötelezettsége nélkül.

— **Bekötési táblák** a „Közművelődés“ 1880-ik évfolyamához társulatunk n. t. tagjai és e lap előfizetőinek rendelkezésére állanak s Klüger Bernát könyvkereskedő urnál Gyulafehérvártt kaphatók. Az elegáns és műizléssel készített, dusan aranyzott s bármely salon-asztalon illő helyet foglalható bekötési tábláknak ára bermentesen küldve csak 1 frt.

Kiadja: Az erdélyi rom. kath. irodalmi társulat. **Szerkesztő-bizottság.** Felelős szerkesztő: BIRÓ BÉLA
Szerkesztőtársak. BALOGH IGNÁCZ, CSERNI BÉLA, CSISZÉR JÁNOS, Dr. TÓDOR JÓZSEF.

Nyomatott a püsp. lyc. gyorsajtóján Gyulafehérvártt. (Klüger B.-nál.)

Kiegészítő rész a „Közm.” 6. számához.

A lapunk 6. számába tévedésből becsuszott, s már t. olvasóinknak jelzett jelentékeny hiányt a következőkben egészítjük ki. Ugyanis nevezett szám első lapjának első hasábján alul kezdve a 8. sorban ezen szó után: «pótoltatott» a következő kimaradt rész közbeszöveendő.

»mely önkényes rendelet értelmében a Jézus társasága föloszlatott, márcz. 29-től három hónap engedélyeztetvén a jó atyáknak békés lakaik elhagyására; a többi nem engedélyezett rendek — és congregatióknak pedig meghagyatott, hogy a felszólítás terhe alatt engedélyért folyamodjanak. Természetes, hogy az üldözöbe vett rendek a francia alkotmányos törvények által biztosított egyesületi szabadságra támaszkodva nem nyújtottak be alázatos petíciójukat a kegyes engedélyért, s így történt, hogy ugyanazon napon, midőn a társadalom felforgatói, a béke és nyugalom ősi ellenségei, kik lángba borították Páris büszkségét, a Tuillieriakat, s kiknek szörnyetei örök gyalázatára fognak válni a francia legloyalisabb népének, kik rövid rémuralmuk alatt több kárt okoztak Franciaországnak, mint leggyászosabb emlékü külfáborui, a vérig sértett és a bukás szélére vitt országba, általános örömrivalgások között, egy emberi és női jelleméből kivetkőzött harpia személyében megdicsőítve, felmagasztalva visszatérhettek: akkor az emberiség jótévői, a béke és szeretet földi angyalai, a betegek ápolói, az árvák és özvegyek gyámolítói a tehetetlen aggok támaszai, az ifjuság oktatói, a gyermekek hivatott nevelői, Istennek fölkent szolgálói békés lakaikból erőszakkal kitaszítottak, s a mindnyájunknak olyannyira édes és közös haza földjéről száműzettek. — Eme kellő szavakkal nem jellemezhető erőszakoskodást aztán nemsokára követte az iskoláknak teljes elvilágiasítása, nemcsak de elkérészténytelenítése, melyre csak az első lépés volt a feszületnek, sz. képeknek s más vallások tárgyaknak, éjjel tolvaj módra, vagy előadás alatt az ifjuság legnagyobb botrányára az iskolákból való eltávolítása. A kiűzött szerzetesek után következtek az engedélyezett szerzetesek és világi papok, kiknek még mindig »kellemetlen« nagy számát a növendékpapokra rótt hadkötelezettséggel törekedik megcsappantani az okos, körültekintő radicalismus. S hogy mindezek daczára Francia-

országnak nagykövete még a Vatikánban látható, hogy az Egyház elsőszülött leánya a leggyöngédebb viszonyoknak még utolsó szárait is szét nem szakította, az csak a legtürelmesebb Anyának, s ennek személyesítője dicső szt. Atyánk körültekintő, tapintatos bölcsességének tudható be.

De a mire nem érezte magát képesnek a francia radicalismus, a legfrivolabb módon hajtotta végre azt a kis Belgiumban uralomra jutott szabad közművesség. Egy szabad közműves páholy kapusának fia, ki az istenektől annyira dédelgettetett, hogy ma Belgiumnak külügyeit van hivatva vezetni és képviselni, hatalomra jutásának első perczétől fogva sem több sem kevesebb czélt nem tűzött ki magának, mint a kath. Egyházat Belgiumban a legsnyarubb helyzetbe juttatni. Az üldözés egy iskolai törvénnyel vette kezdetét, mely az iskolát teljesen kiveszi az egyház befolyása alól, s a mely ellen természetesen a derék belga püspöki kar a leghatározottabban tiltakozott.

Most hogy a dolog odiosumát enyhítse, s a hithü belgák felizgatott kedélyét lecsillapítsa, Frére-Orban ur, mert ez neve ama nevezetes személynek, cselhez, a veszettség egyedüli mentő eszközhöz, folyamodott, s hamis, mondva gyártott diplomatiái jegyzékekkel azt akarta a világgal elhíttetni, hogy a Szentszék és a belga püspöki kar között az új iskola törvényre nézve nézeteltérés van, a mennyiben a Szentszék a nevezett törvény nem ellenzi. Természetes, hogy a legilletékesebb dementi a pápai államtitkár részéről nem sokára közzétételét, s a miniszter ur hazugsága a nyilvánosságra bocsátott okmányokkal a keleti viitágításba helyzetetett. A külügyér ur ily roppant vereséget nem hagyhatott viszsatorlás nélkül, s boszut lihegve elhatározta a Szentszékkel minden összekötést megszakítani; s így történt, hogy m. év. július havában visszahivatván a Vatikán mellett belga követ Vanutelli pápai nunciust oda hagyá Brüsszelt. —

De fordítsuk el tekintetünket legalább egy pillanatra ezen sötét pontokról, mert hiszen vannak egy-egy fénypontok is, melyekre némi megnyugvással és sz. örömmel irányíthatjuk figyelmünket. Így pl. a tulnyomólag protestans Svajcznak néhány cantonjában a »helyzet« stb. —

